

RPO-701317-VII-720.5/12/PK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Karnego w Warszawie-Białoleka
(Wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 23 – 24 kwietnia 2012 r., do Zakładu Karnego Warszawa-Białoleka, (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Magdalena Chmielak (z-ca dyrektora Zespołu Krajowy Mechanizm Prewencji), Aleksandra Iwanowska, Przemysław Kazimirski, Marcin Kusy oraz Wojciech Sadownik (prawnicy). W wizytacji wzięła także udział dr n med. Joanna Żuchowska - ekspert KMP (specjalista chorób wewnętrznych). Wyniki ekspertyzy zostały włączone w treść Raportu.

Wizytacja Mechanizmu w Zakładzie zaplanowana została głównie pod kątem sprawdzenia stanu przestrzegania praw osób tymczasowo aresztowanych, których obecność wśród populacji jednostki jest wykazywana w statystykach dotyczących zaludnienia oddziałów mieszkalnych, publikowanych na internetowej stronie Służby Więziennej

(kwiecień http://sw.gov.pl/Data/Files/001290rchm/2012-05-18_szczegolowa-informacja-o-zaludnieniu-oddzialow-mieszkalnych.pdf;

maj http://sw.gov.pl/Data/Files/001290rchm/2012-05-25_szczegolowa-informacja-o-zaludnieniu-oddzialow-mieszkalnych.pdf).

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekonali się jednakże na miejscu, iż podawana przez Centralny Zarząd Służby Więziennej liczba osób tymczasowo aresztowanych, nie odzwierciedla rzeczywistości panującej w Zakładzie, w którym takie osoby faktycznie nie przebywają. Z wyjaśnień przekazanych w tej sprawie przez dyrektora Zakładu wynika, że wydzielenie oddziału dla tymczasowo aresztowanych podyktowane jest przyjmowaniem przez Zakład osób skazanych i ukaranych z wolności, zgodnie z § 11 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności (Dz. U. Nr 15, poz. 142). Kwestia przyjmowania osób tymczasowo aresztowanych przez Zakład uregulowana została zaś w zarządzeniu nr 11/2011 Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Warszawie z dnia 16 lutego 2011 r. dotyczącym rejonizacji osadzania w Zakładzie Karnym w Warszawie Białoleńce tymczasowo aresztowanych oraz skazanych i ukaranych, wzywanych do udziału w czynnościach procesowych, w którym doprecyzowano, że *W ZK Warszawa-Białoleńca można osadzić tymczasowo aresztowanego mężczyznę wyłącznie w trybie art. 15 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13.01.2004 r.* (w wypadku braku wolnych miejsc w areszcie śledczym). W praktyce zatem, liczba osób wykazywanych jako tymczasowo aresztowane w statystykach SW odnosi się do liczby skazanych skierowanych do odbywania kary w zakładzie karnym typu zamkniętego (P-1, R-1). Z informacji przekazanych przez dyrektora Zakładu wynika ponadto, że osoby *stricte* tymczasowo aresztowane trafiają do podległej mu jednostki niezwykle rzadko oraz przebywają w niej krótko (1 dzień), w związku z bliskością Aresztu Śledczego Warszawa-Białoleńca, do którego są przetransportowywane.

Sytuacja w zakresie wykazywania w statystykach SW jako tymczasowo aresztowanych, osób skazanych przyjmowanych do Zakładu z wolności budzi uzasadnioną wątpliwość Krajowego Mechanizmu Prewencji, który stoi na stanowisku, że dane statystyczne dotyczące populacji osadzonych przebywających w Zakładzie Karnym Warszawa-Białołęka, powinny odzwierciedlać faktyczną sytuację w tym przedmiocie. Mając na uwadze publiczny charakter statystyk publikowanych na stronie internetowej SW oraz związaną z tym możliwość dotarcia do nich nieograniczonego kręgu zainteresowanych (w tym osób, których bliscy są pozbawieni wolności), uznać należy, że w opisanej sytuacji mamy do czynienia z powszechnym wprowadzaniem opinii publicznej w błąd, co do populacji przebywającej w Zakładzie. W związku z przekazanymi przedstawicielom KMP przez dyrektora Zakładu statystykami zaludnienia, zgodnie z którymi w jednostce nie przebywają tymczasowo aresztowani mężczyźni, Mechanizm zwraca się do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej o podjęcie działań zmierzających do odzwierciedlenia w statystykach Służby Więziennej stanu populacji Zakładu zgodnego z meldunkami przekazywanymi do Centralnego Zarządu Służby Więziennej przez Zakład Karny Warszawa-Białołęka.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności – starszych, niepełnosprawnych, cudzoziemców oraz osób, wobec których stosowane były środki przymusu bezpośredniego w sześciomiesięcznym okresie poprzedzającym wizytację, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowy z ppłk Jerzym Kurpielem - dyrektorem Zakładu;
- dokonano oglądu terenu jednostki, w tym: cel mieszkalnych, celi zabezpieczającej, celi izolacyjnej, cel przejściowych, izby chorych, łaźni, kantyny, sali widzeń, ambulatorium i biblioteki;

- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi, w tym z: niepełnosprawnymi fizycznie, w podeszłym wieku, z osobami, wobec których stosowane były środki przymusu bezpośredniego oraz z cudzoziemcami.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektora Zakładu Karnego Warszawa-Białołęka o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: zarządzenie nr 13/2012 Dyrektora Zakładu Karnego w Warszawie-Białołęce z dnia 28 lutego 2012 r. w sprawie porządku wewnętrznego; sprawozdanie sędziego penitencjarnego Sądu Okręgowego dla Warszawy-Pragi z wizytacji Zakładu Karnego w Warszawie-Białołęce przeprowadzonej w dniu 10 grudnia 2010 r.; analizę skarg złożonych przez osoby pozbawione wolności w Zakładzie w 2011 r.; dane dotyczące zdarzeń nadzwyczajnych oraz samouszkodzeń w roku 2011 i 2012. Przedstawiciel Krajowego Mechanizmu Prewencji zapoznał się ponadto z nagraniami stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec skazanych z Zakładu, które miały miejsce w okresie od czerwca 2011 r. do dnia wizytacji.

2. Legalność pobytu

Wizytowana jednostka jest zakładem karnym typu półotwartego dla skazanych pierwszy raz karanych (P) z oddziałem aresztu śledczego (TA). W dniu wizytacji w jednostce przebywały wyłącznie osoby skazane oraz ukarane. Jednostka dysponuje 470 miejscami. W dniu wizytacji faktycznie przebywało w niej 460 osadzonych.

3. Personel

W dziale penitencjarnym Zakładu zatrudnionych jest łącznie 17 osób pozostających w bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności. Na

czele personelu stoi kierownik (politolog) oraz jego zastępca (pedagog resocjalizacyjny). Poza nim, w skład działu wchodzi 3 psychologów oraz 12 wychowawców. Wszystkie osoby legitymują się wykształceniem wyższym ukierunkowanym na pracę z osobami pozbawionymi wolności (pedagogika specjalna; profilaktyka społeczna i resocjalizacyjna; pedagogika). Spośród 3 psychologów, 1 przebywa obecnie na urlopie wychowawczym. Jeśli chodzi o obsadę wychowawczą, to w pawilonie A, w którym funkcjonuje oddział dla tymczasowo aresztowanych, obowiązki wychowawców wykonuje dwóch mężczyzn.

W roku ubiegłym odbyło się łącznie 16 szkoleń adresowanych do pracowników działu penitencjarnego. Dzięki nim kadra miała możliwość poszerzenia wiedzy z zakresu m.in.: rozpoznawania symptomów zachowań suicydalnych; rozpoznawania środków odurzających i substancji psychotropowych; sporządzania indywidualnych programów oddziaływań oraz z zakresu rozpoznawania środowiska osadzonych i przeciwdziałania zjawisku podkultury przestępczej. Do dnia wizytacji odbyły się kolejne szkolenia dla kadry penitencjarnej, a wśród nich dotyczące m.in.: kierowania skazanych do pracy; korupcji i funkcjonariuszy SW; realizacji projektów UE – PKOL.

Więźniowie, z którymi rozmawiali pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji, przekazali informacje świadczące o niewłaściwym traktowaniu przez oddziałowych. Wśród uwag krytycznych pojawiły się zarzuty prowokacji ze strony oddziałowych, zwracania się po nazwisku, używania wulgaryzmów. Odnośnie wychowawcy sprawującego bezpośredni nadzór nad osadzonymi w oddziale dla tymczasowo aresztowanych, więźniowie podnosili przede wszystkim zarzut permanentnego braku zainteresowania zgłaszanymi przez nich problemami, rzadkich wizyt w celach mieszkalnych oraz braku orientacji, co do sytuacji prawnej w jakiej się znajdują. Krajowy Mechanizm Prewencji pragnie podkreślić w tym miejscu, że wszystkie osoby pozbawione wolności pomimo utraty wolności nie tracą godności ludzkiej i w związku z tym, należne im jest właściwe, respektujące ten walor, zachowanie członków personelu jednostki. Jak

słusznie zauważył Komitet Zapobiegania Torturom (CPT) w Jedenastym Raporcie generalnym CPT, [CPT/Inf (2001)16] *Prawdziwy profesjonalizm personelu więziennego wymaga, aby ludzie ci byli w stanie obchodzić się z więźniami w sposób przyzwoity i humanitarny, jednocześnie zwracając uwagę na kwestie bezpieczeństwa i właściwego porządku. Pod tym względem, kierownictwo więzienia powinno zachęcać personel do budowania rozsądnego poczucia zaufania i oczekiwań, iż więźniowie chcą zachowywać się właściwie. Budowa konstruktywnych i pozytywnych relacji pomiędzy personelem a więźniami nie tylko zmniejsza ryzyko maltretowania lecz także udoskonala kontrolę i bezpieczeństwo, co z kolei sprawia, iż praca personelu więziennego staje się bardziej satysfakcjonująca.*

W ocenie KMP niezbędne jest, objęcie pracowników działu ochrony szkoleniami z zakresu komunikacji interpersonalnej oraz przypomnienie wychowawcom odpowiedzialnej roli, jaką odgrywają w jednostce penitencjarnej działając w bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności. Warto przywołać w tym miejscu Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.

Osadzeni nie zgłosili zastrzeżeń co do opieki psychologicznej.

4. Warunki bytowe

Oddział przeznaczony dla osób tymczasowo aresztowanych zlokalizowany jest w pawilonie A. Na potrzeby związane z zakwaterowaniem przebywających w nim osób przeznaczono łącznie 24 cele mieszkalne o pojemności 3 – 7 miejsc. Wśród ogólnej liczby cel w oddziale znajduje się 9 cel przejściowych oraz izba chorych. Łączna pojemność oddziału wynosi 117 miejsc. W dniu wizytacji w izbie chorych przebywały osoby skazane izolowane od reszty populacji Zakładu ze względu na podejrzenie gruźlicy.

Stan cel w oddziale ocenić należy jako znośny. Zdecydowana większość zwizytowanych cel wymaga w ocenie przedstawicieli KMP przeprowadzenia remontów. Wśród dostrzeżonych mankamentów wymienić należy wyeksploatowane urządzenia sanitarne znajdujące się w kącikach; zagrzybienia sufitów oraz ścian; problemy z kanalizacją (wybijanie nieczystości); niepełne lub niewystarczające do czytania i pisania oświetlenie w niektórych z cel; brak gniazdek elektrycznych w celi; fatalny stan odzieży skarbowej dla osób pozbawionych wolności. Wizytujący zwrócili także uwagę na brak drabinek oraz zabezpieczeń górnych łóżek, chroniących korzystających z nich więźniów przed wypadnięciem. W ocenie przedstawicieli KMP, zaobserwowane braki mogą przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły informacji o takich schorzeniach, jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnego, a nieprzystosowanego do tego sprzętu kwaterunkowego, lub próbują na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe.

Stan celi zabezpieczającej oraz celi izolacyjnej nie budził zastrzeżeń wizytujących. W trakcie wizytacji, pierwsza z cel nie była wykorzystywana, a w drugiej przebywał skazany, ukarany dyscyplinarnie karą 14 dni umieszczenia w celi izolacyjnej. W związku z podjęciem przez ukaranego akcji protestacyjnej w postaci głodówki, stan jego zdrowia jest stale monitorowany przez więzienną służbę zdrowia.

W związku z remontem łaźni zlokalizowanej w pawilonie, w którym znajduje się oddział dla tymczasowo aresztowanych, osadzeni korzystają z łaźni w pawilonie B. Jest ona wyposażona w 3 stanowiska prysznicowe. Jej stan jest dobry. Zamontowana instalacja wyciągowa działa sprawnie. Biorąc pod uwagę pojawiające się krytyczne głosy więźniów dotyczące zbyt rzadkich kąpieli, warto przytoczyć jedno z ostatnich orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie *Ananyev i inni przeciwko Rosji*, w którym Trybunał zauważył, że *Prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego*

dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznicu zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała (orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012r., Izba (Seksja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08). Krajowy Mechanizm Prewencji także stoi na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Dlatego w ocenie Mechanizmu władze Zakładu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych.

Więźniowie przebywający w oddziale mogą codziennie korzystać ze spacerów, które odbywają się na polu spacerowym zlokalizowanym przy pawilonie A. W ocenie więźniów, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP warunki odbywania spacerów są dobre.

Mając na uwadze brak celi przystosowanej do potrzeb osoby z niepełnosprawnością, oraz w związku z możliwością odbywania kary pozbawienia wolności w wizytowanym Zakładzie przez takie osoby, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca odpowiednie przystosowanie jednej z cel mieszkalnych (w szczególności dla osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim). Warto w tym miejscu dodać, że Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (Nr skargi 6253/03) uznał, że osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest „poniżającym traktowaniem” w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Mając na uwadze obecność osób starszych wśród populacji jednostki, Mechanizm zaleca ponadto zamontowanie uchwytów i plastikowych składanych krzeseł w więziennych łazniach, które ułatwiałyby korzystanie z kąpieli osobom niedołącznym.

W odniesieniu do warunków bytowych większość osadzonych zgłosiła uwagi dotyczące zimnej wody w celach mieszkalnych, słabych warunków sanitarnych w celach mieszkalnych, stanu odzieży skarbowej (braku kłapek) oraz niewystarczającego do czytania i pisania oświetlenia. Wśród zarzutów przekazanych wizytującym przez osoby pozbawione wolności pojawiały się często uciążliwości związane z czasowymi przerwami w dostawach prądu do cel mieszkalnych. Osadzeni wskazywali, że nie mogą w tym czasie przyrządzić sobie ciepłego napoju, a prośby o wrzątek kierowane do oddziałowych spotykają się z odmowami. Część osadzonych przebywających w celach przejściowych oddziału dla tymczasowo aresztowanych podniosła dodatkowo problem otrzymania zgody na posiadanie czajnika elektrycznego. W ich ocenie odmowy te podyktowane są stosunkowo krótkotrwałym ich pobytem w oddziale, z którego są przenoszeni do innych na terenie Zakładu, lub są przetransportowywani do innych jednostek. Występowanie opisaną przez osadzonych praktyki odmownego załatwiania próśb o wyrażenie zgody na czajniki bezprzewodowe, potwierdził obecny podczas podsumowania wizytacji, kierownik Działu Ochrony. Biorąc pod uwagę brzmienie przepisu § 8 ust. 1 zarządzenia nr 13/2012 Dyrektora Zakładu Karnego w Warszawie-Białołęce z dnia 28 lutego 2012 r. w sprawie porządku wewnętrznego, zezwalającego osadzonym na posiadanie w celi mieszkalnej czajnika bezprzewodowego, za zgodą dyrektora, uznać należy, że praktyka odmownego załatwiania próśb w tym przedmiocie pochodzących od osadzonych z cel przejściowych, ze względu na ich krótkotrwały pobyt, jest bezprawna i stanowi dodatkową uciążliwość związaną z wykonywaniem kary pozbawienia wolności. Krajowy Mechanizm Prewencji oczekuje, że ujawniona praktyka zostanie wyeliminowana, a osoby przebywające w celach przejściowych będą

korzystały ze wszystkich praw przysługujących im na gruncie obowiązujących przepisów.

Kontrola osobista osadzonych z oddziału odbywa się w odrębnym, niemonitorowanym pomieszczeniu wyposażonym w wykładzinę.

5. Traktowanie

Z udostępnionych przez administrację Zakładu danych wynika, że w 2011 r. odnotowano 23 zdarzenia nadzwyczajne, a w roku bieżącym, do dnia wizytacji - 4. Wśród zeszłorocznych zdarzeń dominowały pobicia osadzonych (6) oraz samowolne oddalenie się z miejsca zatrudnienia zewnętrznego w systemie bez konwojenta (6). W analizowanym okresie miał ponadto miejsce jeden zgon osadzonego z przyczyn naturalnych oraz próba samobójcza. Postępowania wyjaśniające wszczęte we wszystkich zaistniałych zdarzeniach, zostały zakończone. W ocenie KMP dominacja pobić wśród zdarzeń nadzwyczajnych, świadczyć może o napiętej atmosferze panującej pomiędzy osadzonymi oraz o braku właściwego monitorowania tej sytuacji przez wychowawców.

Ponadto, w roku ubiegłym w Zakładzie miały miejsce dwa przypadki instrumentalnych aktów samoagresji (pocięcia przedramienia). Wszystkich poszkodowanych, objęto niezwłocznie po zaistniałym zdarzeniu wsparciem psychologicznym.

W 2011 r. w Zakładzie przyjęto do rozpatrzenia 181 skarg. Najwięcej spośród nich dotyczyło traktowania osadzonych przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej (58), karania dyscyplinarnego (23) oraz decyzji komisji penitencjarnej (19). Trzy skargi uznane zostały za zasadne i dotyczyły odpowiednio: przewlekłości w dostarczeniu skazanemu listu poleconego, z przyczyn leżących po stronie Zakładu; błędnej decyzji komisji penitencjarnej podjętej wobec skazanego oraz nieuzasadnionego wydłużenia przerw pomiędzy posiłkami. W odniesieniu do pierwszej ze skarg uznanych za zasadne, ze względu na przebywanie pracownika odpowiedzialnego za obieg korespondencji na emeryturze, ustalenie przyczyny zwłoki było niemożliwe. Przyczyną błędnej kwalifikacji osadzonego dokonanej

przez komisję penitencjarną był brak akt osobopoznawczych część „B” w trakcie podejmowania decyzji przez komisję. Mając na uwadze wynik postępowania wyjaśniającego prowadzonego w tej sprawie dyrektor Zakładu zarządził przeprowadzenie szkolenia dla wychowawców działu penitencjarnego oraz dla funkcjonariuszy i pracowników działu ewidencji dotyczące wstępnej klasyfikacji skazanych. Sprawa została ponadto szczegółowo omówiona na odprawach w w/w działach. W toku wyjaśniania ostatniej ze spraw okazało się, iż odstęp czasowy pomiędzy śniadaniem a obiadem w dni robocze przekraczał regulowany przepisami prawa okres sześciogodzinny. Sytuacja taka miała miejsce w pawilonach C i E przeznaczonych do zakwaterowania skazanych pracujących. W celu wyeliminowania ujawnionej nieprawidłowości, dyrektor Zakładu zarządzeniem z dnia 28 lutego 2012 r. w sprawie porządku wewnętrznego ZK w Warszawie-Białołęce wprowadził zapis stanowiący, iż odstęp pomiędzy kolejnymi posiłkami w ciągu dnia, nie może przekraczać 6 godzin. Sprawa została ponadto omówiona na odprawach działu penitencjarno-ochronnego.

Zgodnie z informacją udzieloną przez dyrektora wizytowanej jednostki w okresie 27 lutego 2011 r. do dnia wizytacji środka przymusu bezpośredniego zastosowano łącznie 10 razy wobec 9 osadzonych. W każdym z wypadków zastosowano siłę fizyczną, umieszczenie w celi zabezpieczającej. Wśród innych środków przymusu bezpośredniego użytych wobec osadzonych wymienić należy: zastosowanie kasku ochronnego (8), założenie kajdanek na czas doprowadzenia do celi zabezpieczającej (7), jednoczęściowy pas obezwładniający (7) oraz trzyczęściowy pas obezwładniający (3). Spośród osób, wobec których zastosowano wyżej wymienione środki przymusu bezpośredniego, jedna była obecna w Zakładzie w trakcie wizytacji. W trakcie rozmowy z przedstawicielem KMP, skazany żalił się na konieczność załatwiania potrzeb fizjologicznych w trakcie pobytu w celi zabezpieczającej, w pasie jednoczęściowym obezwładniającym. KMP pragnie podkreślić w tym miejscu, że korzystanie ze środków przymusu bezpośredniego, winno mieć charakter subsydiarny i odpowiadający realnemu zagrożeniu, które niesie ze sobą zachowanie osoby

pozbawionej wolności. Odnosząc się do zarzutu skazanego przekazanego wizytującym, należy zauważyć, że w związku z brakiem monitoringu przedsionka celi zabezpieczającej, w którym znajduje się sedes, niemożliwa jest w praktyce weryfikacja jego zasadności. Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca zatem zamontowanie kamery również w przedsionku celi zabezpieczającej, by w przyszłości ewentualne zarzuty osób pozbawionych wolności, dotyczące warunków załatwiania potrzeb fizjologicznych, mogły zostać zweryfikowane na podstawie nagrań z monitoringu przedsionka celi zabezpieczającej.

Analiza udostępnionych KMP przez Zakład 7 nagrań ze stosowania środków przymusu bezpośredniego (2 z 2012 r.; 5 z 2011 r.), pochodzących z kamery zamontowanej w celi zabezpieczającej, nie daje podstaw do stwierdzenia naruszenia przepisów regulujących korzystanie przez funkcjonariuszy SW ze wspomnianych środków. Mechanizm pragnie jednakże zwrócić uwagę na kwestie techniczne związane z monitorowaniem celi zabezpieczającej - kąt widzenia kamery nie obejmuje całej powierzchni celi. Mankament ów jest najbardziej widoczny w nagraniu ze stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec skazanego (*dane usunięto*) w dniu 24.06.2011 r. Osadzony znajduje się w „martwym polu” kamery m.in. w godz. 19.17 – 19.44 i 19.44 – 20.05 (nie jest objęty monitoringiem lub widać tylko jego stopę). Mając na uwadze ewentualne zagrożenie bezpieczeństwa osadzonego w trakcie pobytu w celi zabezpieczającej, związane z brakiem możliwości monitorowania jego zachowania na całej powierzchni celi, KMP zaleca zmianę kąta widzenia kamery (lub jej umiejscowienia) na taki, który umożliwi ogląd całej powierzchni celi.

6. Dyscyplinowanie

Nieliczni spośród więźniów, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP byli karani dyscyplinarnie w Zakładzie. Ci którzy mieli do czynienia z tą formą odpowiedzialności nie skarżyli się na ogół na znaczną dolegliwość, czy niezasadność kar. Osoby karane dyscyplinarnie potwierdziły ich wysłuchanie

przez dyrektora przed wymierzeniem kary oraz pouczenie o możliwości zaskarżenia decyzji o ukaraniu do sądu.

7. Prawo do informacji

Dokumentami regulującymi prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie nr 13/2012 Dyrektora Zakładu Karnego w Warszawie-Białołęce z dnia 28 lutego 2012 r. w sprawie porządku wewnętrznego wraz z aneksami. Kopie porządku wewnętrznego znajdowały się w poszczególnych celach mieszkalnych Oddziału.

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w powyższych aktach sformułowane są jasno, a ich układ jest przejrzysty.

W zdecydowanej większości cel mieszkalnych, skazani mają dostęp do odbiorników telewizyjnych; do radiowęzła zaś we wszystkich.

Na ścianach korytarzy poszczególnych oddziałów wywieszono są adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka.

Osoby przyjmowane do Zakładu z wolności podczas rozmów z przedstawicielami KMP skarżyły się na brak pouczenia przez wychowawcę przeprowadzającego rozmowę wstępną, o prawach i obowiązkach ciążących na nich w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności oraz o innych aspektach wynikających z tego faktu. Dodawały również, że znajdujące się na stanie Zakładu kodeksy są zdezaktualizowane, a zdobycie aktualnych stanowi problem. Cudzoziemiec (Wietnamczyk) przebywający w Zakładzie podał ponadto, że nie ma dostępu do przepisów prawa karnego wykonawczego w tłumaczeniu na język wietnamski. Także decyzja o wymierzeniu mu kary dyscyplinarnej w postaci nagany nie została przetłumaczona na jego ojczysty język.

Krajowy Mechanizm Prewencji, po analizie sygnałów odebranych przez jego pracowników podczas rozmów z osobami pozbawionymi wolności, pragnie podkreślić potrzebę bezwzględnego przestrzegania przez wychowawców przeprowadzających rozmowy wstępne obowiązku pouczenia nowoprzybyłych

więźniów o zasadach odbywania kary oraz prawach i obowiązkach spoczywających na nich w trakcie izolacji penitencjarnej. W przypadku braku możliwości porozumienia się z cudzoziemcem należy korzystać z pomocy tłumacza. W opinii KMP tylko w pełni zrozumiałe dla osoby pozbawionej wolności przedstawienie sytuacji prawnej, w której się znajduje, może warunkować egzekwowanie od niej wykonywania ciężących na niej obowiązków. Mechanizm zaleca ponadto zakup kodeksów prawa, w szczególności prawa karnego wykonawczego oraz karnego, zawierających aktualny stan prawny. Warto wskazać w tym miejscu na Europejskie Reguły Więzienne [Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych]: *W momencie przyjęcia i zawsze później, gdy istnieje taka potrzeba, wszyscy więźniowie informowani są pisemnie i ustnie o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym. (Reguła 30.1); Więźniowie informowani są o jakimkolwiek postępowaniu mającym z nimi związek, a jeśli są skazani, o wymiarze kary do odbycia oraz możliwościach przedterminowego zwolnienia. (Reguła 30.3)*

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

W każdym oddziale mieszkalnym znajduje się samoinkasujący aparat telefoniczny. Osadzeni skierowani do odbywania kary w zakładzie karnym typu zamkniętego mogą korzystać z nich w godzinach od 8.00 do 18.00 zgodnie z grafikiem obowiązującym w danym oddziale. Pozostali skazani odbywający karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego korzystają z aparatów codziennie w godzinach 8.00 – 18.00. Maksymalny czas rozmowy telefonicznej może wynosić 5 min. Warto dodać, że każda nowoprzyjęta do Zakładu osoba ma prawo do jednorazowego skorzystania z aparatu telefonicznego poza kolejnością wynikającą z grafiku. Skazani, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP nie żalili się na możliwość korzystania z tej

formy kontaktu ze światem zewnętrznym. Dodawali, że w praktyce telefonują średnio 2, 3 razy w tygodniu.

Widzenia w wizytowanej jednostce, realizowane są każdego tygodnia od środy do soboty, w godzinach 8.30 – 16.00. Spotkania więźniów z osobami odwiedzającymi odbywają się zarówno w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt (15 stolików w obecności funkcjonariusza SW) oraz w sposób uniemożliwiający taki kontakt (3 stanowiska). Widzenia bez nadzoru funkcjonariusza SW odbywają się w 5 osobnych pokojach znajdujących się obok sali widzeń.

W wizytowanej jednostce nie wyodrębniono pomieszczenia do realizacji nagrody określonej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w (tzw. widzenia intymne). W ocenie KMP, brak pomieszczenia umożliwiającego skorzystanie przez skazanego z wymienionej nagrody w wizytowanej jednostce, stanowi naruszenie uprawnień osadzonych, którzy spełniają warunki do otrzymania tego typu nagrody. W ocenie Mechanizmu stworzenie takiego pomieszczenia jest niezbędne z punktu widzenia równości skazanych wobec prawa – ci wszyscy, którzy zasługują na otrzymanie takiej nagrody powinni mieć zagwarantowaną możliwość jej realizacji.

Przy sali widzeń funkcjonuje kantyna, w której osoby pozbawione wolności posiadające środki finansowe, mogą dokonywać trzy razy w miesiącu zakupów artykułów żywnościowych, tytoniowych i przemysłowych, dopuszczonych do sprzedaży w Zakładzie. Osadzeni realizują zakupy w sposób bezpośredni. Podczas widzeń, także osoby odwiedzające więźniów, mogą korzystać z kantyny. Zakupy mają wówczas formę poczęstunku (niespożyta podczas widzenia część zabierana jest przez osobę odwiedzającą) lub paczki żywnościowej dla osoby odwiedzanej. Zgodnie z informacjami przekazanymi wizytującym przez wychowawcę ds. kulturalno – oświatowych, skazani otrzymują bezpłatnie prasę zakupioną przez Zakład (Aveciarz, Nowa Gazeta Praska, Echa Białoleńskie, Gazeta Wyborcza). Poza tym, każdego miesiąca mają

możliwość wskazania tytułów prasowych, których prenumeratą są zainteresowani.

Podczas rozmów prowadzonych ze skazanymi w oddziale dla tymczasowo aresztowanych pojawiały się głosy świadczące o braku prasy oraz trudnościach w jej zdobyciu. Mając na uwadze specyfikę oddziału, charakteryzującego się znaczną rotacją jego populacji, Mechanizm podkreśla konieczność traktowania przebywających w nim osób na równi z pozostałymi osadzonymi z Zakładu także pod względem dostępu do prasy i zaleca w związku z tym jej równomierny kolportaż do wszystkich oddziałów mieszkalnych. Więźniowie, z którymi rozmawiali pracownicy Mechanizmu nie przekazali uwag krytycznych odnośnie realizacji widzeń w Zakładzie. Mając jednakże na uwadze możliwość uczestnictwa w widzeniach dzieci, Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, że władze więzienia powinny zadbać o zagwarantowanie możliwie jak najmniej uciążliwych warunków spotkań dzieci z ich bliskimi pozbawionymi wolności. Zasadne byłoby stworzenie w tym celu kąci dla dzieci w sali widzeń wyposażonego w zabawki.

9. Prawo do ochrony zdrowia

W dziale służby zdrowia, poza jego kierownikiem (stomatolog 0,5 etatu), zatrudnionych jest na etatach częściowych 6 lekarzy (medycyna rodzinna 0,7 etatu, medycyna społeczna 0,5 etatu, lekarz chorób wewnętrznych 0,5 etatu, laryngolog 0,15 etatu, psychiatra 0,2 etatu, radiolog 0,2 etatu) oraz 4 osoby średniego personelu medycznego (3 pielęgniarki na etatach mundurowych i 1 pielęgniarka na etacie cywilnym). W razie zgłoszenia przez Zakład potrzeby, na dodatkowe konsultacje dla osadzonych przyjeżdża także neurolog. Każde z oddziałowych ambulatorium znajduje się pod opieką jednego z 4 lekarzy zatrudnionych w większym wymiarze etatowym (0,5 – 0,7). Ambulatoria czynne są w dni powszednie w godzinach 8.00 – 16.00; w weekendy w placówce dyżuruje pielęgniarka.

Na potrzeby związane z udzieleniem podstawowych świadczeń medycznych osadzonym z Zakładu, przeznaczono i odpowiednio wyposażono 4 ambulatoria oddziałowe (jedynie oddział IV i V mają wspólne ambulatorium). Wszystkie ambulatoria są widne, czyste, z wykafelkowanymi ścianami; w każdym z nich znajduje się apteczka i lodówka dla przechowywania niektórych leków oraz zestaw przeciwwstrząsowy łącznie z workiem samorozprężającym typu Ambu. Dla pacjentów poza kozetką jest krzesło. Na wyposażeniu jednego z ambulatoriów znajduje się ponadto przenośny aparat Ekg.

Izba chorych znajdująca się w I oddziale to 4 osobowa cela z dwoma łózkami piętrowymi i jednym pojedynczym. W dniu wizytacji w Izbie chorych przebywało trzech osadzonych z podejrzeniem gruźlicy płuc oczekujących na wyniki posiewów BK.

Jedno z piętrowych łóżek było zdemolowane – siatka oparta była o ścianę koło okna, inne metalowe części na podłodze wystawały spod jednego z łóżek.

Łóżka i stolik były zniszczone, obdrapane; koce cienkie, zniszczone. Kącik sanitarny z natryskiem zabudowany. Wg relacji więźniów przebywających w izbie chorych w czasie jej oglądu przez KMP, od trzech tygodni bezskutecznie proszą o wymianę w kąciku przepalanej żarówki.

Izba chorych sprawiała przygnębiające wrażenie.

W opinii KMP stan izby chorych wymaga natychmiastowego odświeżenia oraz naprawy zdemolowanego sprzętu kwaterunkowego. Władze Zakładu dopuszczając do użytku izbę chorych powinny pamiętać, iż stanowi ona immanentną część działu służby zdrowia, a pobyt w niej ma służyć poprawie zdrowia osób pozbawionych wolności. Ten ostatni z warunków, biorąc pod uwagę stan opisanej celi, z pewnością nie może być uznany za spełniony. Obecne warunki ocenić należy jako przejaw poniżającego traktowania przebywających w nich pacjentów.

We wszystkich ambulatoriach wywieszona jest na ścianie w plastikowej kopercie karta praw pacjenta opracowana przez Centralny Zarząd Służby Więziennej.

Zakład nie dysponuje własnym laboratorium; materiał do badań (pobieranie w rękawiczkach) odsyłany jest do laboratorium w AŚ Warszawa-Mokotów.

Warto także dodać, że od kilku miesięcy, w Zakładzie prowadzony jest program metadonowy kierowany przez psychiatrę z Okręgowego Inspektoratu SW w Warszawie. Jedna z pielęgniarek została przeszkolona w tym zakresie, w szczególności w kontroli i dozorowaniu pacjentów. Obecnie w Zakładzie przebywają 3 osoby objęte tym programem; metadon jest zamawiany w cyklach dziesięciodniowych; dawki są weryfikowane. Osoby te pozostają pod codzienną kontrolą medyczną (mierzone jest ciśnienie i tętno).

W razie potrzeby, Zakład korzysta z usług innych placówek służby zdrowia, zarówno cywilnych, jak i służby więziennej.

Konsultacje chirurgiczne, urologiczne, ortopedyczne, neurochirurgiczne pulmonologiczne i gastrologiczne łącznie z badaniami endoskopowymi i USG jamy brzusznej odbywają się w ZOZ-ie Aresztu Śledczego Warszawa-Mokotów (od roku 2011- 149 konsultacji).

W Szpitalu Bródnowskim w Warszawie odbywają się konsultacje kardiologiczne (26 od 2011r.), diabetologiczne (9) oraz badania USG naczyń. Na konsultacje kardiologa oczekuje się ok. miesiąca.

Konsultacje innych specjalistów, w tym okulisty (58) przeprowadzane są w otwartych placówkach lecznictwa cywilnego.

Po zapoznaniu się z ekspertyzą dotyczącą działu służby zdrowia w Zakładzie, Krajowy Mechanizm Prewencji, pragnie zwrócić uwagę na dwa zasadnicze problemy:

- I. Z harmonogramu pracy lekarzy udostępnionego KMP przez dyrektora Zakładu wynika, że w każdy poniedziałek, w placówce, w godzinach 7.00 – 19.00 dyżuruje jeden lekarz. Weryfikacja harmonogramu z rzeczywistością wykazała jednakże, że lekarz dyżurny opuścił Zakład około godz. 15.00. Pomimo starań czynionych przez eksperta KMP w celu spotkania się z nim w

godzinach porannych, z niewiadomych przyczyn, możliwe to było dopiero w godzinach popołudniowych. Należy także dodać, iż pomiędzy harmonogramem pracy służby zdrowia przekazanym KMP przez kierownika ZOZ, a tym udostępnionym przez dyrektora Zakładu istnieją zasadnicze rozbieżności.

- II. Od ok. 4 miesięcy, w więziennej służbie zdrowia utrzymuje się absencja jednego z jej członków – lekarza chorób wewnętrznych, powodująca w praktyce wydłużenie czasu oczekiwania na konsultację.

Z informacji przekazanych wizytującym przez więźniów wynika, że świadczenia medyczne odbywają się, co do zasady, poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariuszy działu ochrony.

Większość osadzonych, z którymi przeprowadzono rozmowy, zgłosiła uwagi dotyczące opieki medycznej, wskazując na: długie terminy przyjęć planowych - do 3 tygodni; brak pomocy w przypadkach nagłych zachorowań po godzinach pracy Działu; kilkudniowe oczekiwanie na zmianę opatrunków; odległe terminy wizyt u specjalistów. Osadzeni skarżyli się również, że nie są badani, że wizyty są bardzo krótkie; pacjent nie jest w stanie zgłosić w pełni swoich dolegliwości oraz uzyskać informacji dotyczących choroby, planowanych badań czy stosowanych leków.

10. Oddziaływania kulturalno-oświatowe

Skazani z oddziału dla tymczasowo aresztowanych wypowiadając się w zakresie oddziaływań kulturalno-oświatowych adresowanych do nich przez administrację jednostki, żalili się w zdecydowanej większości na brak takowych. Więźniowie skarżyli się na brak świetlicy oddziałowej, dodając że jedyną możliwość opuszczenia celi mieszkalnej stanowi spacer, wizyta u lekarza lub wyjście na widzenie. Niektórzy z osadzonych dodawali, że wyjścia na świetlicę centralną zdarzają się bardzo rzadko – raz na kilka miesięcy.

Nie kwestionując wiarygodności informacji przekazanych przedstawicielowi KMP przez wychowawcę ds. zajęć kulturalno-oświatowych organizowanych w jednostce (wycieczki skazanych w ramach programu ich społecznej readaptacji; organizację na terenie Zakładu koncertów, spotkań z ciekawymi ludźmi; uczestnictwo skazanych w Akcji Sprzątania Świata, Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy; pogadanki i audycje emitowane przez radiowęzeł; dostęp do biblioteki; koła zainteresowań działające na terenie Zakładu; sezonowe rozgrywki sportowe na terenie boiska), Mechanizm opierając się na sygnałach przekazanych jego pracownikom przez więźniów z tzw. podgrupą zamkniętą, pragnie zwrócić uwagę władzom Zakładu na potrzebę przeanalizowania oferty zajęć kulturalno-oświatowych pod kątem dostępu do nich osób odbywających karę pozbawienia wolności w warunkach zakładu karnego zamkniętego.

11. Prawo do praktyk religijnych

Osoby pozbawione wolności, z którymi rozmawiali przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, potwierdziły możliwość brania udziału w mszach św. organizowanych w kaplicy Zakładu. Wszyscy rozmówcy byli wyznania rzymsko-katolickiego.

12. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

I. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Warszawie-Białołęce:

1. wyeliminowanie nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych przez funkcjonariuszy działu ochrony pełniących służbę w Oddziale;
2. zwrócenie uwagi wychowawcom na konieczność bezwzględnego przestrzegania przez nich obowiązków związanych z pełnioną funkcją;

3. zamontowanie kamery w przedsionku celi zabezpieczającej;
4. zmianę kąta widzenia kamery znajdującej się w celi zabezpieczającej (lub jej umiejscowienia) na taki, który umożliwi ogląd całej powierzchni celi;
5. podjęcie działań naprawczych zmierzających do wyeliminowania nieprawidłowości w Zakładowej służbie zdrowia, zarówno tych które wynikają z analizy jej funkcjonowania dokonanej przez Mechanizm, jak i tych, których symptomy zgłoszone zostały przez więźniów;
6. przeprowadzenie remontów cel mieszkalnych w oddziale dla tymczasowo aresztowanych;
7. przeprowadzenie remontu izby chorych połączonego z wymianą wyeksploatowanego sprzętu kwaterunkowego;
8. wyposażenie piętrowych łóżek w drabinki i bariery zabezpieczające przed upadkiem;
9. dokonanie przeglądu stanu oświetlenia w celach mieszkalnych połączonego z wymianą żarówek na mocniejsze oraz uzupełnieniem brakujących;
10. dokonanie przeglądu stanu oraz kompletności odzieży skarbowej wydawanej osadzonym;
11. wyeliminowanie praktyki polegającej na niewyrażaniu zgody na posiadanie czajników bezprzewodowych przez osadzonych przebywających w celach przejściowych;
12. umożliwianie osadzonym przygotowania ciepłego napoju w trakcie czasowych przerw w dostawie energii elektrycznej do cel mieszkalnych;
13. poszerzenie gamy oddziaływań kulturalno-oświatowych adresowanych do skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w warunkach zakładu karnego zamkniętego;

14. zapewnienie osadzonym dostępu do kodeksów prawa zawierających aktualny stan prawny oraz wyciągów z przepisów prawa karnego wykonawczego w językach obcych;
15. zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych;
16. dostosowanie jednej z cel mieszkalnych do potrzeb osób z niepełnosprawnością;
17. zamontowanie uchwytów i plastikowych składanych krzeseł w łazienkach oddziałowych ułatwiających kąpiel osobom niedołącznym;
18. stworzenie pomieszczenia do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w.;
19. wyodrębnienie kącika dla dzieci w sali widzeń.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Warszawie

1. przyznanie środków finansowych niezbędnych do wykonania zaleceń nr: 4, 5, 6, 7, 12, 14, 15, 16.

III. Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej

1. podjęcie działań zmierzających do odzwierciedlania w statystykach Centralnego Zarządu SW stanu populacji Zakładu zgodnego z meldunkami przekazywanymi do CZSW przez Zakład Karny Warszawa-Białoleka.